

ДО ПИТАННЯ ПРО КОЛО СУБ'ЄКТІВ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ

TO THE QUESTION ABOUT THE RANGE OF SUBJECTS OF IMPLEMENTATION OF CONSTITUTIONAL CONTROL

**Буханевич О.М., д.ю.н., професор,
член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений юрист України,
професор кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова**

**Івановська А.М., д.ю.н., доцент,
професор кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова**

Стаття присвячена аналізу доктринальних позицій та практики правового регулювання у сфері кола суб'єктів реалізації конституційного контролю. Звертається увага на широкий підхід до розуміння конституційного контролю, відповідно до якого конституційним контролем називається діяльність компетентних державних органів (глави держави, парламенту, уряду, судів, спеціалізованих органів конституційного контролю) щодо забезпечення верховенства конституції в системі нормативних актів, її прямого безпосереднього впливу в діяльності суб'єктів суспільних відносин.

З урахуванням наукових поглядів щодо визначення парламенту, глави держави та уряду в якості суб'єктів конституційного контролю та практики реалізації повноважень Верховної Ради України, Президента України та Кабінету Міністрів України зроблено висновок, що законодавчо визначене коло повноважень цих органів не дає можливості визначити їх як суб'єктів реалізації конституційного контролю, особливо з огляду на те, що обов'язок (чи право) здійснення конституційного контролю за такими органами прямо не передбачено жодною демократичною конституцією. Автори наголошують, що вищі органи державної влади володіють повноваженнями зі здійснення державного контролю, однак не мають реального впливу саме на визначення конституційності нормативно-правових актів та дій органів публічної влади. Наголошується, що широкий підхід до розуміння кола суб'єктів реалізації конституційного контролю є тотожним із колом суб'єктів правової охорони конституції, до яких, на думку авторів, належать вищі органи державної влади, які наділені відповідними владними повноваженнями, що дають можливість реально забезпечити верховенство конституції та стан конституційної законності в державі.

На підставі проведеного дослідження зроблено висновок, що з погляду суб'єктів здійснення конституційний контроль слід розглядати у вузькому розумінні як діяльність судів системи судоустрою та спеціалізованих органів конституційного контролю, спрямовану на забезпечення верховенства конституції та конституційної законності в державі, забезпечення чіткого балансу між гілками влад, сприяння реалізації та захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина.

Ключові слова: конституційний контроль, охорона конституції, захист конституції, органи державної влади, парламент, уряд, глава держави, конституційність нормативно-правових актів, суди системи судоустрою, спеціалізовані органи конституційного контролю.

The article is devoted to the analysis of doctrinal positions and practice of legal regulation in the sphere of subjects of realization of constitutional control. Attention is drawn to a broad approach to understanding constitutional control, according to which constitutional control means the activities of competent state bodies (heads of state, parliament, government, courts, specialized bodies of constitutional control) to ensure the supremacy of the constitution in the system of normative acts, its direct impact in the activities of subjects of public relations.

Taking into account the scientific views on the definition of parliament, head of state and government as subjects of constitutional control and practice of exercising the powers of the Verkhovna Rada of Ukraine, the President of Ukraine and the Cabinet of Ministers of Ukraine, it is concluded that the legally defined range of powers of these bodies does not allow to define them as subjects of implementation of constitutional control, especially taking into account that the duty (or right) to exercise constitutional control over such bodies is not explicitly provided by any democratic constitution. The authors emphasize that the highest bodies of state power have the power to exercise state control, but do not have a real impact on determining the constitutionality of normative acts and actions of public authorities. It is emphasized that a broad approach to understanding the range of subjects of constitutional control is identical with the range of subjects of legal protection of the constitution, which, according to the authors, include higher state authorities, endowed with appropriate powers which make it possible to really ensure the supremacy of the constitution and the state of constitutional legality in the state.

Based on the study, it was concluded that from the point of view of the subjects of constitutional control it should be considered in a narrow sense as the activities of courts of the judiciary and specialized bodies of constitutional control, aimed at ensuring the supremacy of the constitution and constitutional legality in the state, ensuring a clear balance between branches of government, promoting and protecting constitutional rights and freedoms of man and citizen.

Key words: constitutional control, warding of the constitution, protection of the constitution, public authorities, parliament, government, head of state, constitutionality of normative legal acts, courts of the judicial system, specialized bodies of constitutional control.

Конституція посідає особливе місце в системі національного законодавства будь-якої демократичної країни світу, будучи основним законом суспільства і держави і слугуючи базою для всіх інших законодавчих актів держави. Значення конституції як ядра національного законодавства, акта, котрий має вищу юридичну силу, зумовлює вимогу до конституційності правових актів, яка передбачає відповідність правових актів «букві» й «духу» конституційних норм. Забезпечення конституційності правових норм, їх однозначного застосування всіма правозастосовцями, забезпечення стабільності і стійкості правового регулювання всіх сфер суспільного життя є основною метою розвитку правової системи. На практиці цієї мети можливо досягти лише за умови наявності цілісної й повноцінної системи конституційного контролю, мета якого – юридична

охорона конституції як основного закону держави, що володіє вищою юридичною силою. У сучасних цивілізованих державах конституційний контроль поряд з іншими політико-правовими інститутами є одним з найважливіших засобів забезпечення реального існування конституціоналізму. Саме тому функція конституційного контролю повинна здійснюватися суб'єктами, які здатні реально домогтися забезпечення режиму конституційної законності в державі, побудови на території країни єдиного правового простору на чолі з конституцією держави.

У вітчизняній конституційно-правовій доктрині питанням правової природи конституційного контролю приділяється значна увага. Зокрема, це питання досліджувалося такими вченими, як: О. Батанов, Ю. Барабаш, Д. Белов, О. Бориславська, А. Георгіца, В. Гергелійник, С. Голова-

тий, А. Єзеров, І. Домбровський, М. Козюбра, В. Колісник, В. Лемак, П. Мартиненко, Н. Оніщенко, О. Первомайський, О. Петришин, В. Погорілко, Т. Подорожна, П. Рабінович, С. Рабінович, В. Речицький, М. Савенко, М. Савчин, А. Селванов, О. Скрипнюк, І. Сліденко, О. Совгіря, М. Тесленко, В. Тихий, Ю. Тодика, В. Федоренко, Ю. Фрицький, В. Шаповал, С. Шевчук, Ю. Шемшученко, О. Щербанюк, Л. Юзков та іншими науковцями. Однак предметом досліджень зазначених вчених-правознавців були в основному питання реалізації окремих повноважень органами конституційного контролю, правова природа їхніх актів, тоді як питанням суб'єктів реалізації функції конституційного контролю в демократичних країнах світу в науковій літературі приділялось недостатньо уваги.

Враховуючи викладене, метою цієї статті є сутності конституційного контролю з позицій суб'єктів його реалізації, аналіз повноважень вищих органів державної влади у сфері правової охорони конституції та обґрунтування доцільності визнання в якості суб'єктів конституційного контролю виключно судів системи судоустрою та спеціалізованих органів конституційного контролю.

В юридичній науці існує декілька підходів до розуміння сутності поняття конституційного контролю – широке розуміння і вузьке розуміння.

Щодо широкого розуміння, свого часу О. Бланкенгагель розглядав конституційний контроль з позиції принципу поділу влади і закріплення його в основному законі країни як діяльність, яка полягає в обмеженні влади та вирішенні конфліктів [1, с. 102]. Польський науковець А. Гвідж виділяв три системи конституційного контролю: 1) самоконтроль верховних представницьких органів одночасно зі створенням конституційних комісій; 2) контроль, що здійснюється вищим органом влади, наприклад, президією; 3) система конституційного судочинства [2, с. 5]. Схожої думки дотримувались І. Ільїнський та В. Щетінін, які виділяли чотири групи систем конституційного контролю: 1) самоконтроль верховного представницького органу; 2) контроль, що здійснюється спеціально створеною з такою метою парламентом конституційною комісією; 3) контроль, який здійснюється вищим колегіальним органом; 4) система конституційного судочинства [3, с. 45]. О. Зімін конституційний контроль у широкому розумінні розглядає як охорону і захист конституційного порядку, перш за все, від неконституційних дій вищих органів влади (посадових осіб) [4, с. 106].

Широкого підходу до розуміння конституційного контролю дотримується й М. Вітрук. На його думку, конституційний контроль є специфічною функцією компетентних державних органів щодо забезпечення верховенства конституції в системі нормативних актів, її прямого безпосереднього впливу в діяльності суб'єктів суспільних відносин. Охорону та захист конституції заходами конституційного контролю здійснюють різні органи – глава держави, парламент, уряд, спеціалізовані органи конституційного контролю, судові органи [5, с. 48]. Аналіз поняття і сутності конституційного контролю дав змогу М. Вітруку дійти висновку про існування в сучасних країнах його специфічних різновидів. Залежно від суб'єктів здійснення – це державно-політичний (неспціалізований) і спеціалізований конституційний контроль. Державно-політичним конституційним контролем вчений називає специфічну функцію (особливий напрямок діяльності) компетентних державних органів (глави держави, парламенту, уряду) щодо забезпечення верховенства конституційних приписів у системі нормативних актів, їхньої прямої і безпосередньої дії в правовому регулюванні життя суспільства. Спеціалізованим конституційним контролем, своєю чергою, – діяльність спеціально установлених органів (конституційних судів чи конституційних рад) зі здійснення конституційного контролю, який є для них основним повноваженням [5, с. 25].

На конституційний контроль, здійснюваний главою держави, парламентом, урядом, іншими державними органами (виключаючи судові) в процесі виконання основних функцій або поряд з іншими функціями, значний вплив здійснює політика, яка ними проводиться. Цей вид конституційного контролю М. Вітрук кваліфікує як загальний (загальнополітичний) конституційний контроль [5, с. 49].

В. Шаповал визначає конституційний контроль у широкому розумінні як діяльність парламенту, глави держави, судів або інших органів, пов'язану з вирішенням питання відповідності конституції різних нормативно-правових або тільки законодавчих актів [6, с. 245]. Схожої позиції дотримуються О. Дуброва [7, с. 91–94] та О. Цуркан [8, с. 36].

Парламент, на думку О. Зіміна, є вищою представницькою установою держави, яка історично була першим органом, що виконує функції конституційного контролю. Він приймає закони, причому в низці випадків – на розвиток прямих конституційних приписів (наприклад, органічні закони в Іспанії), частіше – відповідно до конституційного переліку про коло предметів закону (наприклад, у Франції), хоча в англо-саксонських країнах діє інша концепція – про необмежені повноваження парламенту (вважається, що парламент може прийняти закон з будь-якого питання). Звичайно, в процесі законодавчої діяльності парламент стежить за відповідністю прийнятих ним законів конституції. Здійснюючи, хоч і в різних формах, контроль за діяльністю уряду, його міністрів, парламент у тій чи іншій формі забезпечує відповідність актів виконавчої влади як підзаконних актів, законів, а отже, і конституції [4, с. 107–108]. Тобто власне основні повноваження парламенту О. Зімін уналежне, на нашу думку, зовсім необґрунтовано, до повноважень зі здійснення конституційного контролю.

Хоча заради справедливості варто зазначити, що науковець звертає увагу і на недоліки здійснення конституційного контролю парламентом. Він зазначає: «Винятковий парламентський контроль щодо конституційності законів забезпечує відсутність колізій, виключає негативні наслідки, які завжди бувають, якщо вже чинний закон виявляється неконституційним і виникає необхідність по-новому вирішувати питання стосовно сформованих на його основі правовідносин. Однак винятковий парламентський контроль (якщо немає інших спеціалізованих органів) має вельми вразливу сторону і може бути оцінений негативно, адже в цьому випадку парламент виступає як остаточний суддя у власній справі, порушуючи принцип, тисячоліттями сформульований у римському праві: ніхто не може бути суддею у власній справі. [...] Звичайно, контроль парламенту за конституційністю прийнятих законів необхідний, але говорити про парламентський контроль як про повноцінний конституційний контроль не видається можливим» [4, с. 108–109].

Як зазначає Ю. Шульженко, парламенти здійснюють попередній конституційний контроль, у процесі підготовки, обговорення, прийняття законопроектів проводячи роботу з перевірки конституційності проектів правових актів і відхилення тих із них, які не відповідають конституції. Він також має право і скасовувати закони, здійснюючи таким шляхом і наступний конституційний контроль [9, с. 39]. Аналогічної думки дотримується М. Вітрук, який теж вказує на здійснення парламентом попереднього та наступного конституційного контролю. На думку вченого, парламент як орган народовладдя, втілюючи в собі народний та державний суверенітет, здійснює попередній конституційний контроль за конституційністю тих законів, які приймаються на всіх стадіях його законодавчої діяльності. Парламент здійснює і наступний контроль, оскільки наділений правом змінювати, доповнювати і скасовувати закони з метою повної відповідності їх положень конституції [5, с. 49].

Проаналізуємо відповідні повноваження Парламенту на прикладі Верховної Ради України. Щодо контролю

Парламенту в процесі законотворчої роботи можемо зазначити, що він виявляється таким чином. Ст. 11 Закону України «Про комітети Верховної Ради України» від 4 квітня 1995 р. № 116/95-ВР [10] визначає, що до функцій комітетів Верховної Ради України належать такі: 1) законопроектна; 2) організаційна; 3) контрольна. Ст. 14 цього Закону визначає десять пунктів переліку повноважень комітетів Верховної Ради України, які виражають зміст контрольної функції. Слід зазначити, що повноваження з визначення конституційності проектів нормативно-правових актів серед цих десяти пунктів немає, тобто повноваження зі здійснення попереднього конституційного контролю за комітетами Верховної Ради України не закріплено. Ст. 93 Регламенту Верховної Ради України, яка регламентує порядок попереднього розгляду законопроектів, проектів інших актів у комітетах, теж не передбачає такого повноваження комітетів.

Звичайно, в процесі здійснення законопроектної діяльності комітети Верховної Ради перевіряють зміст законопроектів на їх відповідність Конституції. Так, відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 94 Регламенту Верховної Ради України підставою для повернення законопроекту, проекту іншого акта без його включення до порядку денного та розгляду на пленарному засіданні є висновок комітету, до предмета відання якого належать питання конституційного права про те, що законопроект суперечить положенням Конституції України, крім випадків, коли він стосується внесення змін до Конституції України [11]. Окрім того, слід звернути увагу на те, що невідповідність законопроекту Конституції України – це не виняткова підстава для повернення законопроекту, їх є п'ять.

Також відповідно до п. 16 Додатку до Постанови Верховної Ради України від 29 серпня 2019 року № 19-ІХ «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання» [12] до предметів відання Комітету з питань правової політики віднесено оцінку відповідності законопроектів та проектів інших актів Верховної Ради України Конституції України. Це один із п'ятнадцяти предметів відання названого комітету.

Однак, на нашу думку, таку діяльність не можна назвати попереднім конституційним контролем. По-перше, комітети Верховної Ради не є самостійними органами державної влади, наділеними владними повноваженнями. По-друге, відповідно до вимоги ч. 2 ст. 6 Конституції України, органи державної влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією межах і відповідно до законів України [13]. Верховна Рада України, головним повноваженням якої є законотворча діяльність, через свої структурні підрозділи (комітети) забезпечує виконання вимог Конституції України.

Стосовно глави держави як можливого суб'єкта конституційного контролю вважаємо за потрібне зазначити таке.

На думку окремих науковців, глава держави – монарх або президент – бере активну участь у здійсненні конституційного контролю. Так, О. Зімін до заходів конституційного контролю з боку глави держави уналежнює, насамперед, право промульгації закону та можливість накладати на нього вето [4, с. 109-110]. Цієї ж позиції дотримується О. Приданчук, який вказує, що застосування Президентом України права вето ґрунтується на статусі Глави держави як гаранта дотримання Конституції України. Якщо в Президента України виникають зауваження до прийнятого закону, чітко сформулювавши їх, він передає закон до Верховної Ради України. Конституцією України не закріплено конкретні підстави для накладання вето, тому Президент України може застосувати його й на підставі невідповідності Основному Закону, і в разі незгоди зі змістом проекту [14, с. 173].

У Франції Президент відповідно до ст. 5 Конституції «стежить за дотриманням конституції» і в разі сумніву в конституційності закону, до його підписання він може

звернутись з цього приводу до Конституційної Ради (ст. 61 Конституції). Це повноваження президента, на думку О. Зіміна, є повноваженням зі здійснення попереднього конституційного контролю [4, с. 111]. Хоча з цим важко погодитись, оскільки, на нашу думку, таке повноваження лише визнає Президента одним із суб'єктів звернення до Конституційної Ради з приводу попереднього конституційного контролю, який є безпосереднім повноваженням самої Конституційної Ради.

Окрім накладення вето на законопроекти, на думку О. Приданчука, Президент може здійснювати конституційний контроль і за допомогою інших засобів. Так, відповідно до ст. 118 Конституції України Президент має право скасовувати рішення голів місцевих державних адміністрацій, що суперечать Конституції та законам України, іншим актам законодавства України, відповідно до п. 16 ст. 106 – скасовує акти Ради Міністрів Автономної Республіки Крим, відповідно до ст. 156 – уповноважений призначати всеукраїнський референдум щодо внесення змін до Конституції України, а також проголошувати проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою, відповідно до п. 15 ст. 106 має право призупинити дію неконституційних актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим та Кабінету Міністрів України, звернувшись при цьому до Конституційного Суду України для перевірки їхньої конституційності [13]. Усі ці заходи О. Приданчук відносить до заходів конституційного контролю, які уповноважений здійснювати Глава держави [14, с. 173].

Не погоджуючись із зазначеною позицією, вважаємо за потрібне зазначити, що всі вказані повноваження, на нашу думку, не визначають главу держави (монарха чи президента) як суб'єкта конституційного контролю, тим більше, що обов'язок (чи право) здійснення конституційного контролю главою держави прямо не передбачено жодною демократичною конституцією.

Що стосується визнання уряду в якості суб'єкта конституційного контролю, то цікавою, на нашу думку, є позиція Я. Грабчук, яка у своєму дисертаційному дослідженні обґрунтовує положення про те, що Кабінет Міністрів України є суб'єктом конституційного контролю, причому як попереднього, так і наступного.

Як суб'єкт попереднього конституційного контролю Кабінет Міністрів України, на думку Я. Грабчук, здійснює правотворчу та нормпроектну діяльність, зокрема є суб'єктом законодавчої ініціативи у Верховній Раді України; організовує та проводить експертизу проектів актів органів державної влади; за дорученням Президента України проводить експертизу та надає свої висновки щодо проектів актів Президента України та прийнятих Верховною Радою України законів, що надходять на підпис Президенту України; звертається до Конституційного Суду України для надання висновків про відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість; організовує та проводить державну реєстрацію підзаконних нормативно-правових актів; є суб'єктом реалізації інституту контрсигнатури; взаємодіє з Конституційним Судом України, Президентом України, Верховною Радою України та іншими органами державної влади з приводу заходів конституційного контролю [15, с. 125–126]. Жодне з цих повноважень, на наше переконання, не свідчить про наявність в Уряді реальних важелів для здійснення конституційного контролю.

Заходами наступного конституційного контролю Кабінету Міністрів України Я. Грабчук називає організацію та здійснення контролю за станом виконання Конституції України органами виконавчої влади та іншими органами державної влади; право звертатись із поданням пропозицій до Президента України щодо скасування актів місцевих державних адміністрацій, що суперечать Кон-

ституції та законам України, іншим актам законодавства України, з одночасним зупиненням їх дії (відповідно до п. 3 ч. 2 ст. 23 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» [15, с. 125–126]. Аналогічної думки дотримується й О. Дуброва [16, с. 92].

Однак, на нашу думку, в цьому випадку не можна говорити про конституційний контроль, оскільки тут мова йде лише про право подання пропозицій щодо скасування актів, які можуть бути прийняті, а можуть і не бути взяті до уваги.

До заходів наступного конституційного контролю Я. Грабчук відносить також право Кабінету Міністрів України на скасування актів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади з мотивів їх невідповідності Конституції та законам України [15, с. 127]. Авторка вважає, що повноваження скасовувати акти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади в межах загальної урядової компетенції спрямовувати, координувати та контролювати роботу органів державної виконавчої влади є найбільш дієвою формою реалізації Кабінетом Міністрів України наступного конституційного контролю [17, с. 11].

Однак варто зазначити, що у ч. 6 с. 21 Закону «Про Кабінет Міністрів України», яка закріплює за Кабінетом Міністрів України таке право, не вказується, яким повинен бути мотив для Кабінету Міністрів України для скасування відповідного акта міністерств та інших центральних органів виконавчої влади чи його частини, тому в цьому випадку також не може йтися про конституційний контроль.

Окрім того, до заходів наступного конституційного контролю Я. Грабчук відносить виконання Закону «Про Державний бюджет України» та звітування про стан його виконання [15, с. 125–126], що, на нашу думку, є недоцільним навіть з логічного погляду, а також право звернення до Конституційного Суду України з питань про відповідність Конституції України законів України та в передбачених Конституцією України випадках інших актів, здійснення офіційного тлумачення Конституції України тощо [18, с. 29М30], що визначає Уряд як суб'єкта звернення до Конституційного Суду, але аж ніяк не суб'єкта конституційного контролю.

Таким чином, уряд, на нашу думку, не може бути визнано суб'єктом здійснення конституційного контролю, оскільки ті повноваження, які закріплені за урядами конституціями і законодавством, дають підстави говорити про наявність у них державних контрольних повноважень, але не свідчать про їхній реальний вплив на визначення конституційності нормативно-правових актів та дій органів публічної влади.

Підбиваючи підсумки аналізу широкого підходу до розуміння конституційного контролю, вважаємо за потрібне зазначити, що таке розуміння є дуже близьким до поняття більш об'ємного, а саме – поняття «правова охорона конституції», яка, як справедливо вказує Ю. Тодика, є сукупністю юридичних засобів, за допомогою яких досягається виконання всіх закріплених в основному законі норм та неухильне забезпечення в усіх сферах життя режиму конституційної законності [19, с. 217]. Відповідно, суб'єкти, вповноважені на здійснення конституційного контролю в широкому розумінні цього поняття є тотожними з суб'єктами правової охорони конституції.

Загалом у вітчизняній юридичній науці існує багато поглядів щодо кількості суб'єктів правової охорони конституції. За умов так званого «широкого підходу» всі суб'єкти конституційно-правових відносин є суб'єктами правової охорони конституції тією чи іншою мірою. Так, О. Кушніренко та Т. Слінько до таких суб'єктів уналеж-

нують народ України, політичні партії, громадські організації та рухи, трудові колективи, Президента України, Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України, Конституційний Суд України, органи судової влади, органи прокуратури, органи місцевої виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, центральні органи виконавчої влади, засоби масової інформації, міжнародні організації та інші [20, с. 51].

М. Савчин акцентує на українському народові як на суб'єкті захисту Конституції України, зазначаючи, що він наділяється правом на самозахист (ч. 5 ст. 55 Конституції) у контексті права на опір недемократичному правлінню. Таке право народу України впливає із конституційного положення, відповідно до якого «захист суверенітету й територіальної цілісності України, забезпечення її інформаційної та економічної безпеки є [...] справою всього Українського народу» (ч. 1 ст. 17 Конституції) [21, с. 174]. Аналогічної позиції дотримується М. Тесленко, котра вказує, що фактичним суб'єктом права на правову охорону Основного Закону є український народ загалом, котрий делегує це право державі, і, як наслідок, держава стає юридичним суб'єктом правової охорони Конституції [22, с. 28]. Цю позицію підтримує також П. Стецюк [23, с. 204].

На нашу думку, це занадто широкий підхід. Переконані, що реальними суб'єктами правової охорони конституції є вищі органи державної влади, які наділені відповідними владними повноваженнями, що дають можливість реально забезпечити верховенство конституції та стан конституційної законності в державі. Ми погоджуємося з позицією А. Селіванова, який вважає, що суб'єктами охорони і захисту Конституції є Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України і в усіх випадках – Конституційний Суд України (без самостійної ініціативи визначення предмета захисту). Захист Конституції може здійснюватися всіма суб'єктами, на котрих покладені відповідні юрисдикційні повноваження. Отже, відповідний компетентний орган приймає рішення, спрямовані на забезпечення неухильного дотримання Конституції України, незалежно від суб'єкта реалізації її вимог [24, с. 79–80].

Тому, на нашу думку, конституційний контроль є одним з елементів правової охорони конституції, і з погляду суб'єктів здійснення його слід розглядати у більш вузькому розумінні саме як діяльність судів системи судоустрою та спеціалізованих органів конституційного контролю, спрямовану на забезпечення верховенства конституції і конституційної законності в державі, забезпечення чіткого балансу між гілками влад, реалізації системи стримувань і противаг у демократичних країнах світу, сприяння реалізації та захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина. Саме суди системи судоустрою та спеціалізовані органи конституційного контролю, реалізуючи свої повноваження зі здійснення конституційного нормоконтролю, який є основною формою його реалізації, офіційного тлумачення норм конституції, а в окремих державах – і законів, вирішуючи спори про компетенцію між органами публічної влади за горизонтальним та вертикальним принципом, реалізуючи повноваження у сфері захисту прав та свобод людини і громадянина та вирішуючи інші питання публічно-правового характеру, здатні забезпечити органи публічної влади від прийняття актів, які суперечитимуть волі та інтересам народу як єдиного джерела влади в демократичній державі, реально забезпечити верховенство конституції та побудову і функціонування впорядкованої правової системи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бланкенгагель А. Теория и практика конституционного контроля в ФРГ. *Советское государство и право*. 1989. № 1. С. 102–109.
2. Gwizdz A. Glowne kierunki rozwoju wspolczesnego konstytucjonalizmu socjalistycznego. *Panstwo i prawo*. W-wa. 1971. № 8/9. S. 4–18.
3. Ильинский И.Н., Щетинин Б.В. Конституционный контроль и охрана конституционной законности в социалистических странах. *Советское государство и право*. 1969. № 9. С. 40–48.

4. Зимин А.В. Конституционный контроль в системе разделения властей (теоретико-правовые аспекты) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Юридический институт МВД России. Москва, 2002, 211 с.
5. Витрук Н.В. Конституционное правосудие : Судебно-конституционное право и процесс : учеб. пособ. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Юристъ, 2005. 527 с.
6. Шаповал В.М. Конституційне право зарубіжних країн : підручник. Київ : Артек, Вища шк., 1997. 264 с.
7. Дуброва О.Б. Поняття, суб'єкти та різновиди конституційного контролю. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 12. С. 88–97.
8. Цуркан О. Конституционный контроль как функция правового государства : очерки становления и развития. *Закон и жизнь*. 2012. № 8. С. 34–38.
9. Шульженко Ю.Л. Конституционный контроль в России. Москва : Институт государства и права РАН, 1995. 175 с.
10. Про комітети Верховної Ради України : Закон України від 4 квітня 1995 р. № 116/95-ВР (редакція від 2 квітня 2020 р.) / *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116/95-%E2%F0#Text>
11. Про Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10 лютого 2010 р. № 1861-VI (редакція від 3 липня 2020 р.) / *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text>
12. Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання : Постанова Верховної Ради України від 29 серпня 2019 року № 19-IX / *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/19-20#Text>
13. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (редакція від 1.01.2020 р.) / *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
14. Придачук О.А. До питання про систему правової охорони Конституції України. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2014. № 2. С. 171–176.
15. Грабчук Я.І. Кабінет Міністрів України як суб'єкт правової охорони Конституції України : дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.02. Ужгородський національний університет. Ужгород, 2018. 205 с.
16. Дуброва О.Б. Поняття, суб'єкти та різновиди конституційного контролю. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 12. С. 88–97.
17. Грабчук Я.І. Кабінет Міністрів України як суб'єкт правової охорони Конституції України : автореф. дис. канд. юрид. наук. 12.00.02. Ужгородський національний університет. Ужгород, 2018. 20 с.
18. Грабчук Я. Кабінет Міністрів України як суб'єкт наступного конституційного контролю. *Национальный юридический журнал : теория и практика*. 2018. Квітень. С. 28–31.
19. Тодыка Ю.Н. Конституционное право Украины : отрасль права, наука, учебная дисциплина : учеб. пособие. Нац. юрид. акад. Украины им. Ярослава Мудрого, Акад. прав. наук Украины. Харьков : Фолио-Райдер, 1998. 292 с.
20. Кушніренко О.Г., Слінько Т.М. Конституційне право України у запитаннях і відповідях : навч. посібник. Харків : Майдан, 2012. 330 с.
21. Савчин М.В. Конституційне право України : підручник ; відп. ред. проф., д.ю.н. М.О. Баймуратов. Київ : Правова єдність, 2009. 1008 с.
22. Тесленко М. Юридична природа правової охорони конституції. *Вісник Конституційного Суду України*. 2006. № 3. С. 24–30.
23. Стецюк П.Б. Основи теорії конституції та конституціоналізму. Частина перша : Посібник для студентів. Львів : Астролябія, 2003. 232 с.
24. Селіванов А. Доктрина «охорони Конституції України» в період активних політичних задухів про її реформування. *Вісник Конституційного Суду України*. 2011. № 1. С. 75–81.